

راه حل معضل شر

از دیدگاه حکما و متکلمان مسلمان

اکبر فایدئی* مربی گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
معروف‌علی احمدوند، استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

چکیده

مسائل مربوط به مسئله شر - همچون فلسفه وجودی شرور، افعال قبیح و فاعل حقیقی آنها - یکی از مهمترین مسائل فلسفی و کلامی است که از دیرباز اندیشه آدمیان را به خود مشغول داشته و زمینه پیدایش پرسشها و شبهه‌هایی را درباره بنیادیترین آموزه‌های ادیان آسمانی همچون حکمت، عدالت، قدرت، خیرخواهی و عنایت الهی فراهم آورده است، تا آنجا که به توهم برخی، اصل وجود خدا یا مطلق بودن صفاتی چون علم، قدرت و خیرخواهی او را به چالش میکشاند. از اینرو متفکران مسلمان در طول تاریخ تلاش کرده‌اند راه‌حلهایی برای پاسخ به شبهات و حل معضل شر بیابند. نوشتار حاضر به معرفی و ارزیابی مهمترین رهیافتهای متکلمان و فلاسفه اسلامی برای گشودن معمای شر، تبیین راه حل اساسی مشکل شر در فلسفه و کلام اسلامی و سازگاری آن با وجود و صفات کمال واجب تعالی میپردازد.

بیان مسئله

ما بر اساس آموزه‌های دینی به خدای عالم مطلق، قادر مطلق، عادل، مهربان و خیرخواه معتقدیم. از طرف دیگر، در این عالم با انواع شرور و بلایای انسانی و اخلاقی نظیر قتل، غارت، جنگ، جنایت، خیانت، ظلم و دزدی و همچنین شرور و بلایای طبیعی نظیر مرگ، زلزله، سیل و آتشفشان مواجه هستیم. در نگاه اول به نظر می‌آید، این شرور، اعم از اخلاقی و طبیعی، نوعی به خدا منتسب است؛ چراکه خدا انسان را با ویژگیها و صفاتی همچون؛ خوی حب مال و جاه آفریده که بخاطر دست‌یافتن به مال و مقام، به قتل و غارت و دزدی دست می‌زنند. شرور طبیعی نیز مستقیماً فعل خداست؛ زیرا خداست که طبیعت و قوانین حاکم بر آن را ایجاد کرده است. مسئله این است که از یکسو افعال قبیح از بُعد وجودی به خدا منسوب است؛ چون خدا علت حقیقی تمامی افعال است، و از سوی دیگر صدور فعل قبیح از خداوند با حکمت و عدالت او ناسازگار است.

بنابراین سؤلهای مهمی به ذهن آدمی خطور میکند، از جمله اینکه اگر حق تعالی فاعل شرور و

کلیدواژگان

شر بالذات
شر بالعرض
حکمای مسلمان
متکلمان مسلمان

(نویسنده مسئول) *Email: Faydei@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۵/۱۲ تاریخ تأیید: ۹۴/۸/۳۰